

نقش عزاداری محرم در خویشتنداری جنسی دانشجویان

نصیر عابدینی*

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی نقش عزاداری محرم در افزایش خویشتنداری جنسی دانشجویان پسر دانشگاه‌های تهران در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ با استفاده از روش نیمه‌آزمایشی می‌پردازد. آزمودنی‌های این پژوهش را ۱۰۴ نفر از دانشجویان پسر دانشگاه‌های تهران در سال ۸۸-۱۳۸۷ تشکیل دادند که به عنوان نمونه در دسترس انتخاب شدند. نیمی (۵۲ نفر) از آزمودنی‌ها افرادی بودند که تصمیم به شرکت در مراسم عزاداری ماه محرم ۱۴۲۹ را داشتند و این عمل را در دو سال پیاپی نیز انجام داده بودند. در این پژوهش، پرسش‌نامه خویشتنداری جنسی در دو مرحله به فاصله یک ماه (ده روز قبل از ماه محرم و بیستم محرم) درباره آزمودنی‌ها اجرا شد. به منظور کنترل متغیرهای مداخله‌گر، گروه دیگری (۵۲ نفر) که تصمیم جدی برای شرکت در مراسم عزاداری ماه محرم را نداشتند و سال‌های گذشته نیز به این مراسم اعتنای خاصی نداشتند، به منزله گروه کنترل انتخاب شدند. داده‌ها به وسیله آزمون t وابسته و تحلیل واریانس یک‌راهه تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان دادند نمره خویشتنداری جنسی گروه آزمایش در پس‌آزمون در مقایسه با پیش‌آزمون به طور معناداری بیشتر بود؛ ولی این تفاوت معنادار در گروه کنترل مشاهده نشد. کلیدواژه‌ها: عزاداری، محرم، خویشتنداری جنسی، معنویت، دین‌داری.

مقدمه

از آغاز هیبوط انسان در کره زمین تاکنون، انسان‌ها چه برای آرامش در برابر استرس‌های محیطی و چه درمان پاره‌ای از بیماری‌های جسمی یا روحی مانند اضطراب، افسردگی، وسواس و ... به طور انفرادی یا دسته جمعی از منابع الهی، فلسفی، روان‌شناختی و ... کمک می‌گرفتند. در بسیاری از موارد در طول تاریخ، گروه‌هایی تشکیل می‌شد که در مراسم ویژه‌ای و در مکانی خاص، انسان‌ها، توسل‌های خود را توسط افراد ویژه‌ای که به نحوی شاخص و برتر بوده‌اند با واسطه و گاهی بی‌واسطه نشان می‌دادند؛ حتی در عصر قبل از سنگ، شواهدی از این‌گونه مراسم‌های دسته‌جمعی در تاریخ آمده است.^۱ یکی از مهم‌ترین مراسم دسته‌جمعی مذهبی در میان بسیاری از مسلمانان و حتی غیرمسلمانان، مراسم عزاداری محرم می‌باشد.

در سال‌های اخیر، دین به منزله یکی از عمده‌ترین متغیرهای مؤثر بر رفتار و حالات روانی، مورد توجه بسیاری از متخصصان علوم رفتاری قرار گرفته است؛ تا جایی که برخی دین را عامل اساسی در بهداشت فردی و اجتماعی معرفی کرده‌اند.^۲ بر اساس نتایج تحقیقات متعدد، انواع مراسم معنوی و دینی می‌تواند به هنگام ناراحتی و بیماری به درمان و شفای دردمندان کمک کند.^۳ موریس^۴ (۱۹۸۲) در برخی از تحقیقات که به نقش زیارت مذهبی در سلامت روان و کاهش اضطراب و افسردگی پرداخته اند اشاره کرده است.^۵ کوئینگ^۶ و همکاران در پژوهشی بر روی ۸۳۶ فرد مسن با میانگین سنی ۷۳/۴ سال، همبستگی مثبتی بین روحیه و سه متغیر مذهبی پیدا کردند که شامل افرادی با فعالیت‌های مذهبی «سازمان‌یافته» یا «سازمان‌نیافته» (دعای مخصوص) و یا «مذهبی درون‌گرا» بودند. در بین این سه متغیر مذهبی بودن، افرادی که جهت‌گیری مذهبی درون‌گرا داشتند، از فعالیت مذهبی منظم سازمان‌یافته‌ای برخوردار بودند که با متغیر روحیه و کنار آمدن، بالاترین همبستگی را نشان دادند.^۷ تحقیقات بسیاری در زمینه نقش دین، معنویت و مراسم مذهبی در کاهش رفتارهای جنسی انجام شده است.

بررسی‌های علمی نشان می‌دهد هر چه میزان معنویت و دین‌داری افراد زیادتر باشد، مصونیت بیشتری در برابر کژ رفتاری‌ها پیدا می‌کنند.^۸ به نظر نیومن^۹ و پارگامنت^{۱۰} مذهب می‌تواند در آرامش هیجانی و مهار تکانه مؤثر باشد.^{۱۱} لارسن^{۱۲} و همکاران در تحقیقی با موضوع «روان‌پزشکی مذهبی، تأثیر اعتقاد دینی در عملکرد بالینی»، گزارش می‌کنند که در جنبش روان‌پزشکی مسیحی، عملکرد درمانی ۱۹۳ روان‌پزشک بررسی شد تا اینکه نقش و تأثیر عقاید مذهبی در اقدامات درمانی آنها ارزیابی شود. همه آزمودنی‌ها که از خود روان‌پزشکان با عقاید قوی مذهبی بودند، گزارش دادند ۴۹٪ آزمودنی‌ها معتقد بودند. عقاید مذهبی آنان را از همجنس‌بازی و یا تجارب جنسی پیش از ازدواج باز می‌دارد و ۲۸٪ دیگر که مذهبی نبودند، اظهار داشتند که به وسیله دعا و نیایش از این رفتارها دوری گزیده‌اند.^{۱۳}

موسوی (۱۳۷۸) در تحقیق خود با عنوان «بررسی چگونگی و علل انحرافات اجتماعی و زنان جوان (بین سنین ۱۳ تا ۲۸ ساله) در شهر مشهد» به این نتیجه رسید که هر چه میزان پای بندی فرد به شعائر مذهبی بیشتر باشد، احتمال انحراف وی کمتر است.^{۱۴} سامانی و لطیفیان (۱۳۸۰)^{۱۵} در تحقیق خود با عنوان «بررسی تأثیر اعتقاد به ارزش‌های مذهبی و والدین با سطح اعتقاد مذهبی بالا مشاهده شد. گلزاری (۱۳۷۹)^{۱۶} در تحقیق خود با عنوان «تهیه ابزارهایی جهت سنجش عمل به باورهای دینی و انواع حیا و بررسی رابطه دین‌داری و حیا با ویژگی‌های شخصیت و سلامت روانی» به رابطه مثبت بین حیا و خویشتن‌داری جنسی با دین‌داری رسیده است. کروین و بندا در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که تقید مذهبی بر کاهش تخلفات دوران نوجوانی تأثیر ویژه‌ای دارد.^{۱۷} همچنین هیرسچی و استارک (۱۹۶۹) نشان دادند تقید مذهبی، رابطه‌ای منفی با رفتارهای منحرفانه دارد.^{۱۸}

تورنتون و کامبرن (۱۹۸۹)^{۱۹} نشان دادند نوجوانان و جوانانی که تعلق و وابستگی محکم‌تری به کلیسا دارند و به طور مستمر در مراسم آن شرکت می‌کنند، عموماً نگرشی منفی به ارتباط جنسی خارج از ازدواج دارند؛ اطلاعات و تجربه اندکی در این مورد دارند و دوستان خود را نیز از افراد همانند خویش انتخاب می‌کنند.

پژوهش‌های زیادی^{۲۰} تأیید می‌کند که افراد مذهبی، اغلب میل جنسی خود را در چارچوب ازدواج قانونی و شرعی ارضا می‌کنند و در مقایسه با افراد غیرمذهبی، کمتر به روابط «قبل از ازدواج» و تماس‌ها و ارتباط‌های «بعد از ازدواج»، «تجاوز»، «زنای با محارم»، «هم‌جنس‌خواهی»، «جامعه‌ستیزی»، «جرم» و «بزه‌کاری» روی می‌آورند.

مذهبی بودن با بزه‌کاری، جرم، اعمال خلاف اخلاق و قانون رابطه منفی دارد.^{۲۱} این یافته تقریباً مطابق با تمام پژوهش‌هایی است که در این زمینه انجام شده است. چادویک و تاپ (۱۹۹۳)^{۲۲} با مطالعه‌ای در مورد ۲۱۴۳ نوجوان عضو یک کلیسا، به این نتیجه رسیدند که چون در افراد مذهبی، ارزش‌های اخلاقی درونی می‌شود، آنها کمتر از افراد غیرمذهبی مرتکب بزه‌کاری و اعمال خلاف قانون می‌شوند. دوناهیو و بنسن (۱۹۹۵)^{۲۳} با تلخیص پژوهش گسترده بنسن (۱۹۹۳) که در ۳۲ ایالت آمریکا، در مورد صدها هزار نوجوان امریکایی انجام شده و به نام «سفر پر دردسر» منتشر شده است، نشان دادند که باورهای مذهبی می‌تواند نوجوانان را در برابر تجاوز جنسی، سوء مصرف الکل و مواد مخدر، انحرافات، آزار و دزدی، شرارت، قتل و دیگر بزه‌کاری‌ها و قانون‌شکنی‌ها مصونیت بخشد. بیت - هالاهمی و آرگیل (۱۹۹۷)^{۲۴} استارک و بین بریج (۱۹۹۶)^{۲۵} و هود و همکارانش (۱۹۹۶)^{۲۶} و کی‌نیا (۱۳۶۰)^{۲۷} نتایج ده‌ها پژوهش متغیر را در این موضوع در کتاب‌های خود آورده‌اند.

پژوهش‌های فراوانی^{۲۸}، درباره دو نوع جهت‌گیری مذهبی یا دو شیوه مذهبی بودن انجام شده که تقریباً در همه آنها ثابت شده است کسانی که دارای شیوه درون‌سوی مذهبی هستند، در برابر تکانه‌های غریزی و هوس‌های خود مقاومت می‌کنند و انحرافات جنسی، تجاوز و بزه کاری در آنها کمتر دیده می‌شود. هولدر و همکاران (۲۰۰۰)^{۲۹} در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که معنویت، یک عامل محافظت‌کننده نوجوانان برای مقاومت در برابر رفتارهای پرخطر و تسلیم شدن به فشارهای منفی جنس مخالف است. همچنین هولدر و همکاران مطالعه‌ای درباره ۱۴۱ نوجوان امریکایی انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که نوجوانانی که در تعامل با دوستانی دارای ارزش‌ها و باورهای معنوی هستند، به احتمال کمتر درگیر فعالیت جنسی داوطلبانه می‌شوند.^{۳۰}

نتایج تحقیق بک و همکاران (۱۹۹۱)^{۳۱} نشان می‌دهد افرادی که باورها و ارزش‌های قوی معنوی خود را حفظ کرده‌اند، دارای قوه تمیز بیشتری در موضوع رفتار جنسی هستند. لیک (۱۹۹۳)^{۳۲} معتقد است معنویت، همبستگی مثبتی با خویش‌داری دارد. روزنائو و تان (۲۰۰۲)^{۳۳} در تحقیقی خود نشان دادند افرادی که باورها و ارزش‌های قوی معنوی دارند، در برابر رفتارهای جنسی پرخطر مقاوم‌ترند. فیشر (۱۹۸۶)^{۳۴} نشان می‌دهد نوجوانانی که خودشان را معنوی می‌پندارند، در مقایسه با نوجوانانی که ارتباط معنوی با خداوند یا موجودات برتر دیگر ندارند، به احتمال کمتر مشغول رفتارهای پرخطر می‌شوند. داسول و همکاران (۲۰۰۳)^{۳۵} به این نتیجه رسیدند تقید مذهبی و خصوصی نوجوان که از طریق دعا و مراقبه ابراز می‌شود، در مقایسه با از ابراز عمومی مذهب، عامل محافظت‌کننده‌تری در برابر شروع زود هنگام رابطه جنسی به شمار می‌آید. همچنین آنان نشان دادند که معنویت رابطه مثبتی با کاهش رفتار جنسی نوجوانان امریکایی آفریقایی تبار دارد.^{۳۶} چایلدز (۲۰۰۷)^{۳۷} در تحقیق خود به این نتیجه رسید که معنویت یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در خویش‌داری جنسی دختران امریکایی آفریقایی تبار است.

جامعه آماری و گروه نمونه

جامعه آماری در این پژوهش، تمام دانشجویان پسر دانشگاه‌های تهران در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ است. بر همین اساس، در این پژوهش، از جامعه آماری مزبور تعداد ۱۰۴ نفر به عنوان گروه نمونه انتخاب شدند.

روش نمونه‌گیری

آزمودنی‌های این پژوهش را ۱۰۴ نفر از دانشجویان پسر دانشگاه‌های تهران سال ۸۸-۱۳۸۷ تشکیل دادند که به منزله نمونه در دسترس انتخاب شدند. نیمی (۵۲ نفر) از این آزمودنی‌ها

افرادی بودند که تصمیم به شرکت در مراسم عزاداری ماه محرم ۱۴۲۹ (دی ماه ۱۳۸۷) را داشتند و این عمل را در دو سال انجام داده بودند. منظور از شرکت در مراسم عزاداری در این تحقیق، حضور فیزیکی دست‌کم ۸ جلسه در مساجد و هیئت‌های عزاداری است. در این پژوهش، پرسش‌نامه خویشتن‌داری جنسی در دو مرحله به فاصله یک ماه (ده روز قبل از ماه محرم و بیستم محرم) بر آزمودنی‌ها اجرا شد. به منظور کنترل متغیرهای مداخله‌گر، گروه دیگری (۵۲ نفر) که تصمیم جدی به شرکت در مراسم عزاداری ماه محرم نداشتند و سال‌های گذشته نیز به این مراسم اعتنای خاصی نداشتند، به عنوان گروه کنترل انتخاب، و از نظر متغیرهای جنس، سن، تحصیلات و مذهب با گروه آزمایش هم‌تا و هم‌گون شدند. شایان ذکر است که برای دقت بیشتر تحقیق، در متن پرسش‌نامه، سؤال‌ی برای حذف افراد دسته اول که به هر دلیلی موفق به شرکت در مراسم نشده بودند و همچنین حذف افراد دسته دوم که بر خلاف انتظار در مراسم شرکت کرده بودند، در نظر گرفته شده بود.

ابزار اندازه‌گیری

در این پژوهش، از پرسش‌نامه ۴۴ سؤال‌ی خویشتن‌داری جنسی جعفری (۱۳۸۶)^{۳۸} استفاده شد که سطح خویشتن‌داری جنسی افراد را می‌سنجد.

برای این پرسش‌نامه که زیرمقیاس ندارد، کلید نمره‌گذاری وجود دارد که به کمک آن می‌توان نمره‌های آزمودنی‌ها را در کل محاسبه کرد. پرسش‌های شماره ۱۱، ۱۷، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۵، ۲۷، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۸، ۴۳، ۴۹، ۵۱، ۵۳ که تعدادشان ۲۰ عدد است دارای نمره مثبت و ۲۴ سؤال دیگر دارای نمره منفی می‌باشند. هرچه جمع جبری این پرسش‌ها به عدد ۲۰ نزدیک‌تر باشد، سطح خویشتن‌داری آزمودنی بالاتر است.

در تفسیر نتایج نیز باید توجه داشت که همیشه نمره‌های بالا بیانگر سطح خویشتن‌داری شدید و نمره‌های پایین نشانگر سطح خویشتن‌داری خفیف می‌باشند. این پرسش‌نامه نقطه برش ندارد و همان‌طور که ذکر شد، هر چه نمره آزمودنی به نمره ۲۰ متمایل باشد، سطح خویشتن‌داری فرد بالاتر است.

پایایی و روایی پرسش‌نامه خویشتن‌داری جنسی

پایایی این پرسش‌نامه در سال ۱۳۸۶ توسط جعفری اندازه‌گیری شد. بدین منظور ضریب آلفای کرونباخ و همچنین همسانی درونی پرسش‌ها محاسبه شد. ضریب پایایی نهایی این پرسش‌نامه ۰/۹۳ بود. همچنین به منظور بررسی روایی ساختاری پرسش‌نامه، از روش تحلیل عاملی استفاده شد. بدین منظور ابتدا مؤلفه‌های اولیه در اجرای تحلیل عاملی اعم از کفایت حجم

نمونه و معناداری ماتریس همبستگی با استفاده از شاخص kmo و آزمون کرویت بارتلت بررسی شد؛ kmo محاسبه شده $0/63$ بود. همچنین مجذور k محاسبه شده در سطح اطمینان $0/99$ معنادار بود

تجزیه و تحلیل داده‌ها

فرضیه: انجام مراسم عزاداری محرم سطح خویشتن‌داری جنسی آزمودنی‌ها را افزایش می‌دهد. برای بررسی این فرضیه به کمک طرح آماری t وابسته به مقایسه میانگین نمره‌های آزمودنی‌ها در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون، دو گروه کنترل و آزمایش پرداخته شده که نتایج آن در جدول یک آمده است.

جدول ۱. شاخص‌های مرکزی و آماره‌های مربوط به میزان خویشتن‌داری جنسی

گروه کنترل	گروه آزمایش		میانگین
	قبل از مراسم عزاداری	بعد از مراسم عزاداری	
۲۰/۷۵	۲۰/۲۵	۲۳/۶۵	۲۳/۶۵
۲۰	۲۱/۵	۲۳/۵	۲۳/۵
۱۵	۲۱	۲۳	۲۳
۱۲	۱۱	۱۲	۱۲
۱۶	۱۶	۱۶	۱۶
۲۷	۲۷	۲۷	۲۷
۴۱۷	۴۳۷	۴۷۸	۴۰۵

نتایج آزمون t زوجی برای مقایسه میانگین خویشتن‌داری جنسی گروه کنترل قبل از مراسم عزاداری و بعد از عزاداری در جدول ذیل آمده است:

میانگین	اختلاف میانگین	مقدار t	سطح معناداری
۲۰/۷۵	-۱/۱۰	-۰/۸۵	۰/۴۰
۲۳/۴۵			

نتایج آزمون t زوجی برای مقایسه میانگین خویشتن‌داری جنسی گروه آزمایش قبل از مراسم عزاداری و بعد از مراسم عزاداری در جدول ذیل آمده است:

میانگین	اختلاف میانگین	مقدار t	سطح معناداری
۲۰/۲۵	-۳/۴۰	-۳/۴۵	۰/۰۱
۲۳/۶۵			

براساس داده‌های جدول، میانگین خویشتن‌داری جنسی گروه کنترل بعد از مراسم عزاداری تفاوت چندانی با میانگین خویشتن‌داری جنسی قبل از مراسم عزاداری ندارد و اختلاف آنها $1/1$ واحد است. با توجه به میزان خطای $0/40$ برای ضریب اطمینان 95% تفاوت میانگین آنها بر اثر

مراسم عزاداری تأیید نمی‌شود. در حالی که براساس داده‌های جدول، میانگین خویشتن‌داری جنسی گروه آزمایش بعد از مراسم عزاداری ۳/۴۰ واحد بیشتر از میانگین خویشتن‌داری جنسی قبل از مراسم عزاداری برای گروه آزمایش است و با توجه به میزان خطای ۰/۰۱ برای ضریب اطمینان ۹۵٪ تفاوت میانگین آن‌ها بر اثر مراسم عزاداری تأیید می‌شود. به عبارت دیگر، بر اثر مراسم عزاداری در دانشجویان پسر دانشگاه‌های تهران، میزان خویشتن‌داری آنها افزایش یافته است. پس فرضیه مورد نظر تأیید می‌شود. در مجموع می‌توان گفت شرکت در مراسم عزاداری محرم موجب افزایش خویشتن‌داری جنسی دانشجویان پسر دانشگاه‌های تهران شده است. از آنجا که هیچ تفاوت معناداری در خویشتن‌داری جنسی گروه کنترل (یعنی گروهی که در مراسم شرکت نکرده بودند) حاصل نشد، می‌توان نتیجه گرفت که شرکت نکردن، نقشی در کاهش یا افزایش خویشتن‌داری جنسی آنان نداشته است.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش نقش عزاداری در محرم در افزایش خویشتن‌داری جنسی گروهی از دانشجویان دانشگاه‌های تهران بررسی شد. از آنجا که عزاداری برای سالار شهیدان جزو باورهای اعتقادی و دینی مسلمانان، به‌ویژه شیعیان شمرده می‌شود و در فرهنگ‌های دیگر کمتر مشابه چنین باورهایی وجود دارد، مقایسه یافته‌های پژوهش حاضر با بررسی‌های انجام‌شده در سایر کشورهای غیرمسلمان در زمینه ارتباط معنویت و باورهای مذهبی با خویشتن‌داری جنسی، تا حدودی قابل مقایسه است. در تبیین تأثیر شرکت در مراسم عزاداری محرم بر افزایش خویشتن‌داری جنسی دانشجویان، باید گفت که در مراسم عزاداری محرم توجه به یکی از معانی عمیق هستی یعنی وجود مقدس امام سوم شیعیان علیه السلام و ذکر مصایب و صبر و خویشتن‌داری ایشان در برابر ناملازمات و سختی‌ها و ... صورت می‌پذیرد که این امر می‌تواند عامل بازدارنده‌ای در برابر انجام رفتارهای ضد معنوی مانند رفتارهای جنسی غیرخویشتن‌دارانه قلمداد گردد؛ زیرا براساس تحقیقات هولدر و دیگران (۲۰۰۰)،^{۳۹} معنویت یک عامل محافظت‌کننده نوجوانان برای مقاومت در برابر رفتارهای پرخطر و تسلیم شدن به فشارهای منفی جنس مخالف می‌باشد. همچنین در این زمینه بک و همکاران (۱۹۹۱)^{۴۰} معتقدند افرادی که باورها و ارزش‌های قوی معنوی را حفظ کرده‌اند، دارای قوه تمیز بیشتری در موضوع رفتار جنسی هستند. نظر لیک (۱۹۹۳)^{۴۱} مبنی بر اینکه میزان معنویت نوجوانان رابطه مثبت همبستگی با خویشتن‌داری دارد، مؤید اثرگذاری این رشد معنوی بر خویشتن‌داری جنسی است. همچنین افزایش توجه و باور به یک موجود معنوی برتر (یعنی خداوند) در مراسم عزاداری، می‌تواند عامل بازدارنده

مهمی در برابر رفتارهای غیرخداپسندانه مانند رفتارهای جنسی غیرمشروع باشد. در این زمینه، نظر فیشر (۱۹۸۶)^{۴۲} مبنی بر اینکه نوجوانانی که خودشان را معنوی می‌پندارند، در مقایسه با نوجوانانی که ارتباط معنوی با «خداوند» یا «موجودات برتر» دیگر ندارند، به احتمال، کمتر به رفتارهای پرخطر مشغول می‌شوند، مؤید اثرگذاری مراسم عزاداری بر خویش‌داری جنسی است.

از سوی دیگر، با توجه به تحقیق کروین و بندا (۲۰۰۱)^{۴۳} مبنی بر اینکه، خواندن کتاب مقدس تأثیر منفی بر اعمال غیرخویش‌دارانه افراد دارد، تأثیر خواندن ذکرهای مذهبی مانند قرآن، زیارت عاشورا و ... در مراسم عزاداری محرم بر خویش‌داری جنسی قابل بررسی است. در مجموع، نتیجه بدست‌آمده در تحقیق حاضر، هم‌جهت با نتایج تحقیقات هولدر و همکاران (۲۰۰۰)^{۴۴} است که معنویت را یک عامل محافظت‌کننده نوجوانان برای مقاومت در برابر رفتارهای پرخطر و تسلیم شدن در برابر فشارهای منفی جنس مخالف می‌داند. همچنین این نتیجه با نتیجه تحقیق بک و همکاران (۱۹۹۱)^{۴۵} که معتقدند افرادی که باورها و ارزش‌های قوی معنوی را حفظ کرده‌اند، دارای قوه تمیز بیشتری در موضوع رفتار جنسی هستند، همسان است. نظر لیک (۱۹۹۳)^{۴۶} مبنی بر اینکه معنویت نوجوانان رابطه همبستگی مثبت با خویش‌داری دارد، مؤید نتیجه تحقیق حاضر می‌باشد. نتیجه تحقیق فیشر (۱۹۸۶)^{۴۷} نیز مانند نتیجه تحقیق حاضر است. فیشر به این نتیجه رسید که نوجوانانی که خودشان را معنوی می‌پندارند، در مقایسه با نوجوانانی که ارتباط معنوی با خداوند یا موجودات برتر دیگر ندارند، به احتمال کمتر به رفتارهای پرخطر مشغول می‌شوند.

محدودیت‌ها و پیشنهادها

از آنجا که این تحقیق از نوع نیمه تجربی بود، دارای مشکلات خاص خود بود. متغیرهای کنترل نشده‌ای وجود داشت که بر اجرای این تحقیق اثر گذاشت. کمبود منابع و پژوهش‌های انجام شده در این زمینه، از دیگر مشکلات این تحقیق بود. حساسیت‌زا بودن موضوع تحقیق، یعنی خویش‌داری جنسی و مقاومت‌ها و عدم همکاری دانشجویان از جمله مشکلات این تحقیق بود. با توجه به مذکر بودن گروه نمونه، نتایج قابل تعمیم به جنس مؤنث نمی‌باشد. پیشنهاد می‌شود تحقیق مشابهی درباره دانشجویان دختر نیز انجام شود. همچنین پیشنهاد می‌شود در زمینه آثار روان‌شناختی عزاداری محرم، و مطالعات تطبیقی و بومی‌سازی بر روی مفاهیم معنویت، عزاداری مذهبی، خویش‌داری جنسی و ... انجام شود.

پی‌نوشت‌ها

۱. میرمحمد ولی مجد تیموری، «مراسم مذهبی، عبادات و مکان های دینی در بهداشت روان» چکیده مقالات اولین همایش بین المللی نقش دین در بهداشت روان، ص ۱۲۸.
۲. نادره سهرابی و سیامک سامانی، «بررسی میزان تأثیر نگرش مذهبی بر بهداشت روانی نوجوانان» چکیده مقالات اولین همایش بین المللی نقش دین در بهداشت روان، ص ۸۰.
۳. سیداحمد واعظی، «بررسی رابطه دعا و اضطراب» چکیده مقالات اولین همایش بین المللی نقش دین در بهداشت روان، ص ۱۵۸.
4. Morrise, P. A.
۵. بهروز دولنشاھی و همکاران، «بررسی نقش زیارت در سلامت روانی افراد» چکیده مقالات اولین همایش بین المللی نقش دین در بهداشت روان، ص ۶۱.
6. Koeing
۷. محمود صادقی جهانپهان، «دینداری و خوب زیستن»، روانشناسی دین، ش ۳، ص ۷۱.
۸. محمدرضا احمدی و همکاران، «بررسی ابعاد روانشناختی مناسک حج و تأثیر آن بر سطح دینداری حجاج»، روانشناسی و دین، ش ۴، ص ۹.
9. Newman, J.S.
10. Pargament, K. I.
11. Newman, J.S., & Pargament, K.I, The role of religion in the problem- solving process. Review of Religions, 31, P. 396
12. Larson
۱۳. محمود صادقی جهانپهان، «روانپزشکی مذهبی، تأثیر اعتقاد دینی در عملکرد بالینی»، روانشناسی دین، ش ۳، ص ۷۸.
۱۴. الهه جعفری، ساخت مقیاس خویشتنداری جنسی و هنجاریابی آن در بین دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی، ص ۶۵.
۱۵. سیامک سامانی و مرتضی لطیفیان، «بررسی تأثیر اعتقاد به ارزش های مذهبی و جمع گرایی بر خود - کنترلی هیجانی» چکیده مقالات اولین همایش بین المللی نقش دین در بهداشت روان، ص ۶۹.
۱۶. محمود گلزاری، تهیه ابزارهایی جهت سنجش عمل به باورهای دینی و انواع حیا و بررسی رابطه دین‌داری و حیا با ویژگی‌های شخصیت و سلامت روانی، ص ۱۵۴.
۱۷. فیلیپ رابرت کروین؛ برنت بی بندا. «تأثیرات تقید مذهبی و حضور در کلیسا بر استعمال مواد مخدر و بازبینی نقش عوامل نظری و جمعیت شناختی اجتماعی»، ترجمه محمدعلی معتضدیان، نامه علم و دین، ش ۵ و ۶، ص ۶۲.
۱۸. همان، ص ۶۳.
۱۹. حسین لطف‌آبادی، «روانشناسی رشد اخلاقی، ارزشی و دینی در نوجوانی و جوانی»، حوزه و دانشگاه، ش ۳۱، ص ۸.
۲۰. محمود گلزاری، «تهیه ابزارهایی جهت سنجش عمل به باورهای دینی و انواع حیا و بررسی رابطه دین‌داری و حیا با ویژگی‌های شخصیت و سلامت روانی»، ص ۹۲.
۲۱. محمود گلزاری، «تهیه ابزارهایی جهت سنجش عمل به باورهای دینی و انواع حیا و بررسی رابطه دین‌داری و حیا با ویژگی‌های شخصیت و سلامت روانی»، ص ۱۰۶.
۲۲. همان، ص ۱۱۲.
۲۳. همان، ص ۱۱۵.
۲۴. همان، ص ۹۸.
۲۵. همان، ص ۱۲۴.
۲۶. همان، ص ۹۸.
۲۷. همان، ص ۹۸.
۲۸. محمود گلزاری، «تهیه ابزارهایی جهت سنجش عمل به باورهای دینی و انواع حیا و بررسی رابطه دین‌داری و حیا با ویژگی‌های شخصیت و سلامت روانی»، ص ۱۱۸.
29. Holder, D. W et al. The association between adolescent spiritually and voluntary sexual activity. Journal of Adolescent Health, 26(4), P. 298.
30. Ibed, P. 299.

- 31 . Beck, S. H., Cole , & Hammond, J. A., Religious heritage and premarital sex: Evidence from a national sample of young adult. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(2). P. 176.
- 32 . Leak, O. K., Relationship between religious orientation and sexual behavior. *Journal of Psychology and Theology*, 21,P. 316.
- 33 . Rosenau, D. E., & Tan, E. S. N, single and sexual: the churches neglected dilemma . *Journal of Psychology and Theology*, 30 (3), P.190.
- 34 . Fisher, T. D, An exploratory study of parent - child communication about sex and sexual attitudes of early, middle, and late adolescents *journal of Genetic psychology*, 147 (4), P. 554.
- 35 . Doswell, W, et al., The role of spirituality in preventing early sexual behavior. *American Journal of Health Studies*. 18 (4), P.199.
- 36 . Ibed, 1999.
- 37 . Childs, G, Psychosocial factors that influence, abstinence and sexual activity among African American adolescent girls. University of South Carolina. Unpublished Thesis. P. 33.
۳۸. الهه جعفری، «ساخت مقیاس خویشتننداری جنسی و هنجاریابی آن در بین دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی»، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۰.
39. Holder, D. W, et al. The association between adolescent spirituality and voluntary sexual activity. *Journal of Adolescent Health*, 26(4), P. 298.
40. Beck, S. H., Cole , & Hammond, J. A., Religious heritage and premarital sex: Evidence from a national sample of young adult. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(2). P. 176.
41. Leak, O. K. (1993). Relationship between religious orientation and sexual behavior. *Journal of Psychology and Theology*, 21,P. 316.
42. Fisher, T. D. (1986). An exploratory study of parent – child communication about sex and sexual attitudes of early, middle, and late adolescents *journal of Genetic psychology*, 147 (4), P. 554.
۴۳. فیلیپ رابرت کروین، برنت بی بند، «تأثیرات تقید مذهبی و حضور در کلیسا بر استعمال مواد مخدر و بازبینی نقش عوامل نظری و جمعیت شناختی اجتماعی»، ترجمه محمدعلی معتضدیان، علم و دین، ش ۵ و ۶ ص ۶۳.
- 44 . Holder, D. W., et al., The association between adolescent spirituality and voluntary sexual activity. *Journal of Adolescent Health*, 26(4), P. 298.
- 45 . Beck, S. H., Cole , & Hammond, J. A., Religious heritage and premarital sex: Evidence from a national sample of young adult. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(2). P. 176.
- 46 . Leak, O. K., Relationship between religious orientation and sexual behavior. *Journal of Psychology and Theology*, 21,P. 316.
- 47 . Fisher, T. D, An exploratory study of parent – child communication about sex and sexual attitudes of early, middle, and late adolescents *journal of Genetic psychology*, 147 (4), P. 554.

منابع

- احمدی، محمدرضا و همکاران، «بررسی ابعاد روانشناختی مناسک حج و تأثیر آن بر سطح دینداری حجاج»، *روانشناسی و دین*، ش ۴، ۱۳۸۷.
- جعفری، الهه، «ساخت مقیاس خویشنداری جنسی و هنجاریابی آن در بین دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی»، *پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی*، ۱۳۸۰.
- دولتشاهی، بهروز و همکاران، «بررسی نقش زیارت در سلامت روانی افراد»، *مقالات اولین همایش بین‌المللی نقش دین در بهداشت روان*، تهران، معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی، ۱۳۸۰.
- سامانی، سیامک؛ لطیفیان، مرتضی، «بررسی تأثیر اعتقاد به ارزش‌های مذهبی و جمع‌گرایی بر خود-کنترلی هیجانی»، *مقالات اولین همایش بین‌المللی نقش دین در بهداشت روان*، تهران، معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی، ۱۳۸۰.
- سهرابی، نادره، سامانی، سیامک، «بررسی میزان تأثیر نگرش مذهبی بر بهداشت روانی نوجوانان»، *مقالات اولین همایش بین‌المللی نقش دین در بهداشت روان*، تهران، معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی، ۱۳۸۰.
- صادقی جهانبهان، محمود، «روانپزشکی مذهبی، تأثیر اعتقاد دینی در عملکرد بالینی»، *روانشناسی دین*، ش ۳، تیر ۱۳۷۹.
- صادقی جهانبهان، محمود، «دینداری و خوب زیستن»، *روانشناسی دین*، ش ۳، تیر ۱۳۷۹.
- کروین، فیلیپ رابرت؛ بنده، برنت بی. «تأثیرات تقید مذهبی و حضور در کلیسا بر استعمال مواد مخدر و بازبینی نقش عوامل نظری و جمعیت‌شناختی اجتماعی»، ترجمه محمدعلی معتضدیان، *نامه علم و دین*، بهار و تابستان ۱۳۸۰.
- گلزاری، محمود، «تهیه‌ی ابزارهایی جهت سنجش عمل به باورهای دینی و انواع حیا و بررسی رابطه دین‌داری و حیا با ویژگی‌های شخصیت و سلامت روانی»، *پایان نامه دکتری دانشگاه علامه طباطبایی*، ۱۳۸۰.
- لطف‌آبادی، حسین، «روانشناسی رشد اخلاقی، ارزشی و دینی در نوجوانی و جوانی»، *حوزه و دانشگاه*، ش ۳۱، ۱۳۸۱.
- مجد تیموری، میرمحمد ولی، «مراسم مذهبی، عبادات و مکان‌های دینی در بهداشت روان»، *مقالات اولین همایش بین‌المللی نقش دین در بهداشت روان*، تهران، معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی، ۱۳۸۰.
- واعظی، سیداحمد، «بررسی رابطه دعا و اضطراب» در: چکیده مقالات اولین همایش بین‌المللی نقش دین در بهداشت روان، تهران، *معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی*، ۱۳۸۰.
- Beck, S. H., Cole, & Hammond, J. A., Religious heritage and premarital sex: Evidence from a national sample of young adult. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(2), p.173 – 180.
- Childs, G, Psychosocial factors that influence, abstinence and sexual activity among African American adolescent girls. *University of South Carolina. Unpublished Thesis*, 2007.
- Doswell, W. et al., The role of spirituality in preventing early sexual behavior. *American Journal of Health Studies*. 18 (4), 2003, 195 – 202.
- Fisher, T. D, An exploratory study of parent – child communication about sex and sexual attitudes of early, middle, and late adolescents *Journal of Genetic psychology*, 147 (4), 1986, 543- 557
- Holder, D. W., et al., The association between adolescent spirituality and voluntary sexual activity. *Journal of Adolescent Health*, 26(4), 2000, 295-302
- Leak, O. K. Relationship between religious orientation and sexual behavior. *Journal of Psychology and Theology*, 21, 1993, 315 - 318
- Moore, K. A., et al, Parental attitude and the occurrence of early Sexual Activity. *Journal of Marriage and the Family*, 48(4), 1986), p.777- 782
- Newman, J.S., & Pargament, K.I. (۱۹۹۰). The role of religion in the problem- solving process. *Review of Religions*, 31, 1990, p.390-403.
- Ronald, D, The sexually transmitted infections project finding Washington, DC: World Bank, 2004.
- Rosenau, D. E., & Tan, E. S. N, single and sexual: the churches neglected dilemma. *Journal of Psychology and Theology*, 30 (3), 2002, p.185 - 194
- Whitbeck, L. B., et al., Early adolescent sexual activity: A developmental study. *Journal of Marriage and the Family*, 61(4), 1999, 934 – 946.